

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ЖУРАВСЬКА Наталія Вікторівна

УДК: 821.411.21-1-3.09(535:5-15)'06:17.022.1Сейф ар-Рахбі(043.3)

АКСІОЛОГІЧНІ ТА ХУДОЖНІ ДОМІНАНТИ
ТВОРЧОСТІ СЕЙФА АР-РАХБІ

10.01.04 – література зарубіжних країн

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ – 2026

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано на кафедрі мов і літератур Близького та Середнього Сходу Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
Рибалкін Валерій Сергійович
Київський національний лінгвістичний університет,
професор кафедри східної і слов'янської філології

Опоненти: доктор філологічних наук, професор
Костанда Ірина Олександрівна
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка,
професор кафедри китайської мови і перекладу

кандидат філологічних наук, доцент
Стельмах Марта Юріївна
Львівський національний університет імені Івана Франка,
доцент кафедри сходознавства імені професора
Ярослава Дашкевича

Захист відбудеться «11» вересня 2026 р. об 11⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.15 Київського національного університету імені Тараса Шевченка (бул. Тараса Шевченка, 14, м. Київ, 01601, ауд. 63).

Із дисертацією можна ознайомитися на офіційному сайті Науково-консультаційного центру <http://scc.knu.ua> та в Науковій бібліотеці імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: вулиця Володимирська, 58, Київ, 01601, зала №12.

Реферат розіслано « ____ » _____ 2026 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради Д 26.001.15

Ірина ГРИЩЕНКО

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Сучасна арабська література є достовірним джерелом знань про арабський світ, у світлі останніх геополітичних подій знову опинився в центрі уваги. Дослідження арабської літератури відкриває нові можливості для вивчення цієї самобутньої культури та нові перспективи співпраці та культурного обміну між Заходом та арабським Сходом.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю поглиблення знань про арабську культуру через літературу як важливий засіб міжкультурного та цивілізаційного діалогу, а також потребою комплексного вивчення сучасної літератури країн Перської затоки, яка досі недостатньо висвітлена у вітчизняному літературознавстві. Особливої уваги потребує дослідження літературного процесу Оману, зокрема його проблемно-тематичних, імагологічних та жанрово-стильових особливостей.

У цьому контексті значний науковий інтерес становить творчість Сейфа ар-Рахбі (нар. 1956) – одного з найвідоміших сучасних оманських письменників, поета, прозаїка та есеїста. Його твори є репрезентативними для осмислення провідних тенденцій розвитку сучасної арабської літератури, оскільки відображають взаємодію традиції та новаторства, національного й загальнолюдського, локального та глобального культурних вимірів. Книги письменника видавалися в арабських країнах і Західній Європі, а його твори перекладено англійською, німецькою, французькою, польською, нідерландською та іншими мовами, що свідчить про їхню міжнародну рецепцію та художню значущість.

Водночас творчість Сейфа ар-Рахбі досі не стала об'єктом комплексного наукового осмислення. У працях польської дослідниці Беати Міхалюк-Пікульської вона розглядається лише в контексті загального розвитку сучасної літератури Оману. Натомість спеціального дослідження, присвяченого поетичній і прозовій творчості письменника, її проблематиці, поетиці та місцю в сучасному арабському літературному процесі, немає ні у вітчизняному, ні в зарубіжному літературознавстві. Відсутність цілісного наукового аналізу творчої спадщини Сейфа ар-Рахбі визначає актуальність обраної теми дослідження та її наукову значущість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу обговорено й погоджено на засіданні кафедри мов і літератур Близького та Середнього Сходу Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Тема дисертації була затверджена в межах загальної наукової теми Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Розвиток і взаємодія мов та літератур в умовах глобалізації» (06 БФ 044-01) на засіданні Вченої ради Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, протокол № 5 від 23 грудня 2011 року («Творчість Сейфа ар-Рахбі: типологія жанрів»), та уточнена на засіданні Вченої ради Навчально-наукового інституту філології Київського національного

університету імені Тараса Шевченка, протокол № 7 від 25 лютого 2014 року («Аксіологічні та художні доміанти творчості Сейфа ар-Рахбі»).

Мета дисертаційної праці полягає у виявленні аксіологічних та художніх доміант творчості сучасного оманського письменника Сейфа ар-Рахбі.

Мета дослідження передбачає розв'язання таких завдань:

- 1) систематизувати й узагальнити сучасний стан орієнталістичних досліджень новітньої арабської літератури Перської затоки і творчості її яскравого представника – письменника Сейфа ар-Рахбі;
- 2) визначити аксіологічну парадигму творчості митця;
- 3) охарактеризувати ключові образи творів досліджуваного автора;
- 4) виявити стрижневі мотиви, проаналізувати їх структуру та функції;
- 5) розглянути функціонування художнього часу і простору в прозових і поетичних творах Сейфа ар-Рахбі;
- 6) висвітлити жанрову специфіку творчості письменника;
- 7) простежити діалог з традицією та окреслити вектори інноваційних пошуків письменника в контексті доміантних стратегій розвитку сучасної арабської літератури й динаміки світового літературного процесу.

Об'єктом дослідження є проза і поезія сучасного оманського письменника Сейфа ар-Рахбі.

Предметом дослідження є специфіка художнього світу Сейфа ар-Рахбі, діалог з традицією й естетичні пошуки митця, особливості художнього світу письменника, доміанти імагологічної та лейтмотивної систем, специфіка художнього часу й простору, жанрові трансформації.

Матеріал дослідження – 9 поетичних та 5 прозових збірок арабською мовою, зокрема поетичні збірки:

- «نورسة الجنون» («Чайка божевілля», 1981);
 «رأس المسافر» («Голова мандрівника», 1986);
 «رجل من الربع الخالي» («Чоловік із ар-Руб аль-Халі», 1993);
 «جبال» («Гори», 1996);
 «الجندي الذي رأى الطائر في نومه» («Солдат, який побачив пташку уві сні», 1999);
 «الصيد في الظلام» («Полювання у темряві», 2004);
 «قطارات بولاق» («Потяги до Булака», 2002);
 «قوس قزح الصحراء» («Веселка пустелі», 2003);
 «من بحر العرب الى بحر الصين» («Від Аравійського до Китайського моря», 2007);
 та прозові твори:
 «منازل الخطوة الأولى» («Зупинки на першому кроці», 1992);
 «قوس قزح الصحراء» («Райдуга пустелі», 2002);
 «أرق الصحراء» («Безсоння пустелі», 2005);

«نشيد الأعمى» («Гімн Сліпого», 2008);

«رسائل في الشوق والفراغ» («Листи кохання та розлуки», 2011);

«عاصفة على جناح متعب» («Буревій на зламане крило», 2023).

Переклади творів з мови оригіналу виконані авторкою й містяться частково в основній частині дисертаційного дослідження, частково – у додатку.

Методи дослідження: для розв'язання поставлених завдань застосовано методологічний принцип, який ґрунтується на синтезі системно-типологічного, культурно-історичного, порівняльного, описово-аналітичного, лінгвокультурологічного підходів, мотивного аналізу.

Культурно-історичний, порівняльний та системно-типологічний методи використано для аналізу проблем традиції та новаторства творчості письменника, розгляду імагологічної та мотивної систем його художнього світу, виявлення ключових образів, символів, лейтмотивів, жанрових форм тощо, що дозволяє сформулювати уявлення про знакову й типову для Близького Сходу систему образів, символів, мотивів, жанрів та стратегії їх індивідуально-авторських трансформацій та модифікацій у сучасному літературному процесі.

Теоретико-методологічною основою дисертації стали наукові праці: з історії розвитку класичної літератури Сходу – українського арабіста А. Ю. Кримського, американських та арабських дослідників Р. Аллена, С. Стеткевич, Р. Гібба, М. Бадаві, Ю. Скотт Мейсамі, польського дослідника Ю. Белявського та ін.; з динаміки сучасної арабської літератури – праці польської дослідниці Б. Міхалюк-Пікульської, арабськомовного дослідника М. аль-Мусаві, англомовних вчених С. Джаюсі, Р. Аллена, Р. Остла, П. Старкі, Г. Фахреддін та ін.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що воно є першим комплексним дослідженням творчості Сейфа ар-Рахбі, а також в тому, що в ньому *вперше*: 1) визначено аксіологічну парадигму та специфіку художнього світу творчості митця; 2) досліджено імагологічні константи творів автора; 3) виявлено стрижневі мотиви, проаналізовано їх структуру та функції; 4) розглянуто функціонування художнього часу і простору в прозових і поетичних творах Сейфа ар-Рахбі; 5) простежено зв'язок з національною традицією та окреслено вектори інноваційних пошуків письменника в контексті домінантних стратегій розвитку сучасної арабської літератури й динаміки світового літературного процесу.

Теоретичне значення праці полягає у висвітленні своєрідності поетики Сейфа ар-Рахбі, визначенні його місця у сучасній арабській літературі, виявленні стратегій творчого діалогу з традицією та активізації індивідуально-авторського начала у сучасному літературному процесі.

Практичне значення дисертації полягає в тому, що її результати можуть бути використані при читанні лекційних курсів, спецкурсів та проведенні семінарських занять з сучасної арабської літератури, історії зарубіжної літератури та культурознавства.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним дослідженням. Отримані результати і висновки сформульовані безпосередньо автором. Використані в дисертації ідеї, положення чи гіпотези інших авторів мають відповідні посилання і використані лише для підкріплення ідей здобувача.

Апробація роботи. Основну концепцію, теоретичні положення і практичні результати дослідження було апробовано на міжнародних наукових конференціях: «Living ideas for peace – Saidism in the XXI century» (Ягеллонський університет, Краків, 2010); «XIV Сходознавчі читання А. Кримського» (Інститут Сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України, Київ, 2010); «Ogólnopolska Konferencja Arabistyczna» (Ягеллонський університет, Краків, 2010); «The Silk Road Project» (Штаб-квартира ЮНЕСКО, Париж, 2011); Сходознавчій студентсько-аспірантській конференції у Варшавському університеті «Świat muzułmański od Maghrebu do Kaukazu» (Варшава, 2013); всеукраїнських наукових конференціях: «Україна – країни Сходу в XXI столітті: діалог мов, культур, цивілізацій та педагогічних систем» (Інститут Сходознавства імені А. Кримського – Київський університет «Східний світ», Київ, 2010); «Етнічні виміри універсуму: мова, література, культура» (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2010); «Людина і соціум у контексті проблем сучасної філологічної науки» (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2012); «Мова, свідомість, художня творчість, інтернет у дзеркалі сучасних філологічних студій» (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2013); Звітно-науковій конференції викладачів, аспірантів і докторантів Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова «Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету» (НПУ імені М. П. Драгоманова, Київ, 2014), а також на конференції молодих вчених-орієнталістів у Варшавському університеті (2015 р.). Результати дослідження літератури Оману, зокрема її мовної специфіки, активно використовуються автором у викладанні арабської мови та культури в Університеті м. Берген, Норвегія.

Публікації. За темою дисертації опубліковано 6 статей. З них: 5 наукових статей у фахових виданнях України, 1 статтю у фаховому науковому виданні за кордоном (Республіка Польща), а також 4 додаткові публікації.

Структура і обсяг дисертації. Робота складається із вступу, основної частини, що містить три розділи, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаної літератури (189 позицій) та додатку. Загальний обсяг дисертації – 235 сторінок, із яких – 222 – основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** формулюється наукова проблема, обґрунтовується актуальність та наукова новизна дисертаційної роботи, окреслюється об'єкт і предмет дослідження, мета і завдання роботи, визначається методологічна основа дисертації, визначається сфера практичного застосування та перспективи дослідження.

У першому розділі «Сучасна арабська література і творчість Сейфа ар-Рахбі в науковій рецепції» подається огляд джерел, розглядається проблематика наукового осмислення сучасної арабської літератури, простежується історія становлення та динаміка сучасної літератури Оману, розкривається питання пошуку ідентичності в житті та творчості Сейфа ар-Рахбі.

Підрозділ 1.1 Дослідження арабської літератури та творчість Сейфа ар-Рахбі в сучасному науковому дискурсі присвячений огляду фахової літератури та стану досліджень арабської літератури загалом і літератури Оману зокрема. Інтерес до арабської літератури на Заході активізувався наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст., що засвідчують праці К. Брокельманна та А. Ю. Кримського. Водночас сучасна арабська література, особливо країн Перської затоки, залишається менш вивченою порівняно з літературами Єгипту та Леванту.

У 1970–1980-х рр. з'явилися дослідження М. М. Бадаві та С. Джаюсі, наприкінці ХХ ст. – праці Я. і С. Стеткевичів, Ю. Скотт-Мейсамі, Р. Аллена, П. Старкі та ін. Серед українських дослідників арабської літератури слід відзначити В. С. Рибалкіна та І. О. Суботу. Окремі аспекти поетики сучасної арабської поезії, зокрема термінологічні та жанрові, розглянуто у працях Г. Фахреддін. Важливим науковим ресурсом залишається журнал «Journal of Arabic Literature». Єдиним комплексним дослідженням літератури Оману є праця Б. Міхаляк-Пікульської «Сучасна поезія та проза Оману».

Спеціальне дослідження поезії Сейфа ар-Рахбі представлено у книзі Х. аль-Хаджрі «Провалля в уяві Вовка: образи поезії Сейфа ар-Рахбі», де проаналізовано концептосферу його творчості. Водночас у даній дисертації розглянуто інші аспекти поетики письменника: особливості ліричного суб'єкта, художній час і простір, систему мотивів, а також специфіку його прозового доробку.

У **підрозділі 1.2 Становлення сучасної літератури Оману** описано культурно-історичний контекст формування сучасної оманської літератури та її зв'язок із традицією. Хоча сучасний літературний процес в Омані розпочався у 1970-х рр., він спирався на потужну основу класичної арабської літератури.

Представники сучасної літератури країн Перської затоки здебільшого здобували освіту за кордоном; це стосується і Сейфа ар-Рахбі, який навчався в Єгипті (Каїр) та Сирії (Дамаск). Університет імені султана Кабуса в Маскаті було відкрито у 1986 р., а до цього важливу роль у розвитку культури відігравали Міністерство культури та національної спадщини й Міністерство спорту і культури. У цей період активізувався розвиток освіти та культурної сфери, орієнтованої також на міжнародну рецепцію та переклад.

Важливе місце в літературному житті Оману та арабського світу загалом посідає кварталний журнал «Нізуа», головним редактором якого є Сейф ар-Рахбі. У виданні публікуються інтерв'ю, критичні статті та переклади арабською мовою творів авторів з різних країн світу.

Підрозділ 1.3 Динаміка арабської літератури: проблема традицій і новацій присвячено проблематиці взаємодії класичних засад та новаторських пошуків. Розглянуто питання літературного канону в контексті культурної пам'яті та змін у суспільстві, які тягнуть за собою зміни в літературі.

Часові рамки класичної арабської літератури сягають доісламських часів і тривають до періоду «нагди» («відродження»), тобто зламу XVIII-XIX ст. Переворот в осмисленні зв'язку традицій та нових тенденцій відбувся наприкінці XIX–поч. XX ст. в таких країнах, як Єгипет, Сирія та Ліван. Нова арабська поезія є синтезом класики та нових тенденцій, суто арабських і західних. В лінгвістичному вимірі основною проблемою лишається функціонування арабської літературної мови, що є предметом дискусії вже близько двох століть.

В сучасній арабській літературі спостерігається *активізація* процесів відходу від традиціоналістського, канонічного типу мислення до особистісно-індивідуального типу творчості. Наявні тенденції до усвідомлення себе частиною єдиної арабської громади («умми») та носієм спільної культурної спадщини; з іншого боку — громадянином власної країни; поєднання класичних та сучасних мотивів і форм; взаємодія з іншими культурами; інтертекстуальність, орієнтація на загальнолюдські цінності поряд з появою нових тем і засобів їх висвітлення. Питання балансу між традицією і сучасністю присутнє як у поетичному, так і прозовому доробку Сейфа ар-Рахбі.

У **підрозділі 1.4 Пошук ідентичності в житті та творчості Сейфа ар-Рахбі** подається нарис біографії Сейфа ар-Рахбі з посиланням на його інтерв'ю. Письменник народився в 1956 році в селі Сурур, султанат Оман, у релігійній консервативній родині з племінними традиціями. Це, ймовірно, спонукало його шукати прогресивні знання й розширювати світогляд, хоча в творчості ар-Рахбі й залишилися теплі спогади про дитинство.

У 14 років, подорожуючи до Каїра, він утік з дому. У 70-х рр., за президента Анвара ас-Садата, молодий ар-Рахбі опинився в місті, що переживало бурхливі культурні, політичні й соціальні зміни — на відміну від традиційного Оману. Каїр змінив його погляди на суспільний розвиток і спонукав замислитися над проблемами арабського світу. Там він здобув освіту з арабської філології.

Наприкінці 70-х ар-Рахбі переїхав до Дамаска, де вийшла його перша збірка «Чайка божевілля» і почалася його літературна кар'єра. Згодом він жив у Софії, Лондоні та інших європейських містах, багато подорожуючи через літературну та журналістську діяльність.

Другий розділ «Жанрові особливості, ключові мотиви та образи поезії Сейфа ар-Рахбі» присвячений аналізу поетичного доробку Сейфа ар-Рахбі, його жанрових форм, тем та мотивів, а також специфіці ліричного суб'єкта.

Підрозділ 2.1 Поетичні форми, співвідношення традицій та інновацій в поезії Сейфа ар-Рахбі присвячений аналізу поетичного доробку Сейфа ар-Рахбі. Популярність та визнання читачів і критиків поет здобув завдяки творчому

переосмисленню традицій та експериментам з віршем у прозі. Його поезія є рефлексією на східну та європейську античність, середньовіччя і сучасність. Їй властива інтертекстуальність, а також використання різноманітних стилістичних засобів вираження. Поет є новатором як у проблематиці, так і в формі вірша. Водночас його зв'язок з традицією дуже міцний, проте це – не сліпе наслідування, а осмислена творча інтерпретація класичних символів та образів.

Поезію Сейфа ар-Рахбі ми визначаємо як «вірші у прозі». В науковому дискурсі існує певна неузгодженість термінології в контексті сучасної арабської літератури, що також стосується жанрових форм сучасної арабської поезії. Г. Фахреддін ототожнює поняття «вільний вірш» («free verse») з арабським терміном «قصيدة تفعيلة» («касида таф'іля»), де «таф'іля» означає «строфа». Термін «شعر حر» («ші`р хур») («вільний вірш») стосується конкретного явища в арабській літературі, його ввела іракська поетеса Назік аль-Маяліка у 1948 р., характеризуючи так власну творчість. На її думку, «вільний вірш» - це римований вірш, звільнений від канонів касиди, зокрема монориму. Г. Фахреддін, та Ф. Муса-Махмуд називають поезією «вільного вірша» модерністичну поезію Іраку, найяскравішими представниками якої були Назік аль-Маяліка та Бадр Шакір ас-Саяб. Термін «ші`р хур» («вільний вірш»), який увійшов до арабської фахової термінології, був запозичений з французької («verse libre»).

Вірш у прозі, арабською «قصيدة نثر» («касида наср») повстав невдовзі після вільного вірша. Його піонерами були сирійський поет Алі Ахмад Саїд, відомий під псевдонімом Адоніс (1930), та ліванський поет Унсі аль-Хадж (1937-2014).

Процес оновлення арабської поезії відбувався значно повільніше, ніж прози: ще в середині минулого століття вірші, написані не за правилами «`аруду» зазнавали осуду, літературна критика зараховувала їх до прози. На те є зрозумілі причини: традиційна метрика «`аруду» протягом століть лишалась беззаперечним авторитетом, що не підлягав навіть мінімальним змінам.

На сьогоднішній день «касида у прозі» набула широкої популярності в арабському світі. Сейф ар-Рахбі є одним з найвизначніших її представників. Його поезія демонструє синтез традиції (символіка, образна система) та інновацій (нова форма поезії, переосмислення традиційної символіки).

У підрозділі 2.2 Специфіка ліричного суб'єкта поезії Сейфа ар-Рахбі розглянуто проблематику розмежування ліричного тексту (конкретного поета) і ліричного «я» – ліричного суб'єкта. Арабське літературознавство найчастіше оперує поняттям «особистість поета» («شخصية الشاعر»), тобто фактично не відділяє автора тексту від ліричного суб'єкта. Ця традиція сягає корінням до ісламських часів, коли поет був голосом свого племені та в очах решти його членів мав чи не містичні здібності. У більшості поетичних творів ар-Рахбі ліричний суб'єкт говорить від першої особи, в чому вбачається посилення індивідуально-авторського начала.

Поліфонічність цивілізацій та символізм властиві багатьом творам поета. Його ліричний суб'єкт увібрав в себе найкращі надбання арабської та світової культур, як і

сам Сейф ар-Рахбі, який збагачує свій внутрішній світ, подорожуючи та вивчаючи літературу й традиції інших країн. Згадки про арабські пейзажі демонструють тісний зв'язок ліричного суб'єкта з рідним краєм, куди він подумки повертається у кожній своїй подорожі. Ліричний суб'єкт у ар-Рахбі має яскраво виражений автобіографічний та автопсихологічний характер. Нерідко ліричний суб'єкт постає в образі поета – своєрідного «alter ego» Сейфа ар-Рахбі, його свідомості.

У *підрозділі 2.3 Домінантні теми, мотиви та образи в поезії Сейфа ар-Рахбі* проаналізовано систему мотивів та образів у творчості поета на матеріалі власних перекладів з арабської мови.

Підпункт *2.3.1 Проблема «арабської батьківщини» в поезії Сейфа ар-Рахбі* присвячений темі арабського світу. Це поняття у творчості ар-Рахбі обіймає всі арабомовні країни як історично-культурну єдність, поза мовними й етнонаціональними суперечностями: спільна спадщина та спільна трагедія сучасності. Тема батьківщини охоплює її минуле, сучасне й майбутнє, війну та проблему людського існування, культуру й цивілізацію, традиції та новації.

Поет не симпатизує жодному політичному режиму; з творів можна припустити його схильність до лібералізму, хоча конкретних імен чи доктрин немає. Патріотизм для нього – вірність рідній землі, природі та людям.

У ранній творчості (80-ті рр. XX ст.) образ батьківщини більш ідеалізований і ліричний – під впливом перших подорожей до Європи, які відобразилися в поезії як діалог, а не протистояння арабської та європейської культур. Зв'язком між цими світами є сам поет: якщо в Аравії ранок зустрічає його ароматом кави, криком торгівців чи шелестом пальмового листа, то в Європі — музикою Моцарта, фільмами Фелліні, плескотом венеціанських каналів; усе це передає радість буття.

У пізніших творах з'являються роздуми про перспективи сучасного Сходу. Переоцінка цінностей на початку XXI ст. посилила тривогу поета щодо можливості Сходу існувати за власним новим зразком, оскільки будувати майбутнє за запозиченою моделлю неможливо. Питання, яким буде Схід і чи здатен він оновитися без втрати власної культурної спадщини, є наскрізним у творчості ар-Рахбі.

У *підрозділі 2.3.2 Тема війни* висвітлено одну з домінантних тем творчого доробку ар-Рахбі. В арабській літературі тема війни є константною ще з часів доісламської доби. В поезії ар-Рахбі війна зображується експресивно. Поет констатує абсолютну безвихідь колообігу війн, посух, голоду та інших тепер вже звичних для цього регіону катастроф.

Мотив війни часто переплітається з мотивом шляху. В індивідуальному сенсі ліричний суб'єкт часто говорить про боротьбу збереження свого «я», в загальнонаціональному – про збереження своєї вітальності як представника свого народу, насагу продовжити історичний поступ у майбутнє. В доробку Сейфа Ар-Рахбі є низка віршів, присвячених Мандрівникові, що повертається до рідної домівки, а бачить на її місці руїни або пустку.

У віршах ар-Рахбі присутні не лише візуальні, а й звукові образи. Війну у творах письменника нерідко відображає крик живих істот, особливо людський крик як уособлення жаху та страждань.

Осмислення війни в творах ар-Рахбі має складну поліфонічну структуру і семантику. Війна постає у діахронічному й синхронічному вимірах, де згадуються як історично зумовлені війни арабських племен, так і сучасні військові конфлікти. Буття постає як циклічний процес, а нескінченні війни, на думку поета, відбуваються з провини людей. Проте митець висловлює надію на те, що вони нарешті припиняться і настане час, коли люди перестануть бути жертвами чужих маніпуляцій та власних хибних ідеалів.

У **підрозділі 2.3.3 Ключові образи природи** проаналізовано образи природи та символи, їх інтерпретація та зв'язок з традицією. Завдяки зміні локусів, пов'язаних з образами природи («під деревом», «біля підніжжя скелі, що прорізалась у піщаній долині», на відпочинку каравану), що маркують зупинки героя-оповідача на довгому шляху, акцентується лейтмотив дороги, який розгортається як у просторі, так і у часі.

Образ пустелі є одним з ключових у ліриці поета. Він виступає як *символ арабської батьківщини*, як зачарований світ, населений духами попередніх поколінь. З пустелею пов'язані спогади про минуле народу, дитинство і батьківський дім, друзів і тварин тощо. Пустеля виступає *символом пам'яті, естафети поколінь, нескінченності часу*.

Природа пустелі суголосна настрою й переживанням ліричного суб'єкта, які коливаються від почуття самотності до натхнення. Колориту поезії додають зображення небесних явищ, напр. дощу (надзвичайно рідкісне явище у пустелі, а отже – абсолютне благо), зірок, місяця (на противагу сонцю, місяць для арабів є символом краси, а також цінним дороговказом в пустелі) тощо.

Образи пустелі та її мешканців (*вітер, пустеля, сад, птах/птахи, верблюди, вовк, лисиця та ін.*) для Сейфа ар-Рахбі уособлюють батьківщину, духовні зв'язки із минулими поколіннями, є символом життєвих випробувань. Образ пустелі втілює як простір, так і час (минуле, сьогодення, вічність), уособлює певний моральний горизонт ліричного суб'єкта, –ключові моменти арабського світогляду, пов'язуючи зображувану природу як з рідною домівкою, так і завдяки принципам деконкретизації та узагальнення – з загальносвітовим культурним простором в усвідомленні морально-філософських проблем буття й Універсуму.

Образи природи у зображенні ар-Рахбі завжди сповнені динаміки, яка відображає спогади і роздуми ліричного суб'єкта, де переплітаються минуле, сучасне і вічність. З їх допомогою ар-Рахбі піднімає проблеми людської свідомості, моралі, людських цінностей.

У **підрозділі 2.3.4 Мотив шляху** проаналізовано один з ключових мотивів поезії Сейфа ар-Рахбі. Мотив шляху, який є традиційним не лише для арабської поезії, а й універсальним для світового мистецтва взагалі, простежується у всій творчості митця.

Мотив шляху функціонує на рівні лейтмотиву зі складною полісемантичною структурою, яка обіймає: мотив шляху-повернення: ментального (спогади, згадки, мрії, повернення із забуття, дитинства) та фізичного (до батьківщини), а також мотив шляху-мандрів: блукань та одвічних пошуків долі, відповіді на питання людського буття в особистісному (людини) та загальнолюдському сенсі.

Мотив повернення у творах ар-Рахбі звучить в контексті рідного краю. Зазвичай ці твори мають ностальгічний, теплий відтінок. Ар-Рахбі вміло описує побут і природу Оману. Мотив повернення часто перегукується з мотивом подорожі, що символізує неперервний духовний пошук ліричного суб'єкта. Часто зі шляхом (і поверненням) у ар-Рахбі пов'язане, можливо, дещо ідеалізоване дитинство та юність.

У поезії ар-Рахбі наявне переосмислення як власного життєвого досвіду, так і культурних надбань свого народу. Ліричний суб'єкт усвідомлює плинність історичного процесу та неминучість завершення шляху кожної людини. Образи предків символізують роль людини в історії, оскільки вся спільнота разом творить культуру і родову пам'ять.

Підрозділ 2.3.5 Тема кохання і образ жінки присвячений аналізу постаті жінки у ліриці ар-Рахбі. Ця тема протягом останніх десятиліть стала чи не найпопулярнішою в новітній арабській літературі.

У своїх творах Сейф ар-Рахбі засуджує приземлене трактування жіночої статі, притаманне консервативним суспільствам, в тому числі рідного Оману. Ар-Рахбі має на це підстави, оскільки походить саме з такого середовища та відчув на собі всі його вади. Вперше ар-Рахбі зіткнувся з приниженням жінки у власній родині, але в її рамках це сприймалось усіма як належне. Ліберальні погляди на роль жінки стали однією з причин сприйняття його на батьківщині як «дисидента», хоч і шанованого як громадського діяча.

Образ жінки переплітається з образами й мотивами доісламської поезії зокрема: *шляхетний арабський кінь, пустеля, домівка* тощо. Пейзажні образи відтворюють рідну оманську природу й минуле.

З темою кохання суголосна тема розлуки. Її структурують образи покинутого дому, домашнього птаха, якого ліричний суб'єкт колись ростив з любов'ю. Мандрівки поміж містами зводяться до бажання повернутись в ідилічний час дитинства і юності. Простежується еволюція ліричного суб'єкта, який постає як доросла людина, котра пройшла певний життєвий шлях з гіркими втратами, розлукою (з дитинством, домом, батьками, коханою, друзями тощо), але він намагається не заглиблюватись у песимістичні роздуми, його думки й переживання набувають філософської глибини.

У підрозділі 2.4 Художній час і художній простір в поетичному світі Сейфа ар-Рахбі простежено динаміку часових та просторових орієнтирів його лірики. Ціннісні ситуації в ліриці ар-Рахбі нерідко реалізуються в просторово-часових образах, стійких в динаміці культури: «ідилічний час» у батьківському домі, час випробувань на чужині, вибору шляху, зустрічей та розлуки тощо.

Настрій творів пов'язаний з хронологією близькосхідних військових конфліктів, а також з родовою пам'яттю та культурною спадщиною оманців; релігійна тематика присутня лише опосередковано.

Ар-Рахбі розглядає сьогодення через призму природи та традиційних образів арабської бедуїнської поезії: *пустелі, ночі, зірок, війни, тварин (вовк, лисиця, тигр, собака та ін.)*. Цей діалог ліричного суб'єкта-поета з пустелею уособлює минуле (предки, алюзії до староарабської поезії), сьогодення (навколишня природа, душевний стан поета) та майбутнє (нерозривність традицій, нескінченність пустелі та всього, що її населяє).

У творах Сейфа ар-Рахбі, що стосуються теми війни, час циклічний. Для ліричного суб'єкта-поета війна і мир змінюють одне одного, як змінюються наприклад пори року. Війна перериває звичний хід подій, втручається навіть до колообігу речей у природі. Красу поет бачить лише у припиненні війни та непереборності життя, а й здатності природи до самовідтворення.

У більшості творів ар-Рахбі художній простір розімкнений, відкритий. Здебільшого він пов'язаний зі спогадами про дитинство та рідний дім, мріями, надією на краще майбутнє. Відкритий простір у поета з'являється як ланка, що поєднує його з традицією. Значно рідше зустрічається у віршах Сейфа ар-Рахбі замкнений простір. Обмежений простір корелюється з минулим, смертю, пригніченістю.

Ніч для Сейфа ар-Рахбі має особливий характер. Вона постає як своєрідний «коридор», що поєднує традицію (життя бедуїнів) та сучасність. Ніч поет характеризує як «глибоку», що корелюється з «глибокою» давниною, до якої в думках прямує поет. До цієї давнини ведуть сліди предків, що є своєрідною дорогою в минуле. *Мотив повернення* у ар-Рахбі завжди має світлий, оптимістичний відтінок, і простір тут відкритий: пустеля уявляється як «безмежна» і постає як рідне середовище ліричного суб'єкта. Прізви «бездонні» у символічному сенсі та співвідносяться з глибиною духовного пошуку ліричного суб'єкта.

Третій розділ «Автобіографічний та філософський характер прози Сейфа Ар-Рахбі» присвячений аналізу його прозового доробку. Перша повість письменника «*منازل الخطوة الأولى*» («Зупинки на першому кроці») була видана у 1992 році. В ній піднімається проблема *формування особистості та пошуку людиною життєвого шляху*. Друга повість – «*أرق الصحراء*» – «Безсоння пустелі» (2005) – це глибока рефлексія на *долю всього людства, історичний процес та на взаємодію між східною і західною культурами*. Обидва твори мають автобіографічний характер, проте у «Безсонні пустелі» зображується свідомість вже дорослої й сформованої особистості, натомість перша описує формування світогляду молодого людини. Знаковим та найбільш популярним є третій прозовий твір Сейфа ар-Рахбі «*نشيد الأعمى*» – «Гімн сліпого» (2008), в якому проблеми людського існування набувають позаісторичного звучання. В четвертій повісті Сейфа ар-Рахбі «*رسائل في الشوق والفراغ*» («Листи кохання і розлуки») екзистенційні мотиви поглиблюються, є більш

індивідуалізованими, помітна також тенденція до підсилення ліричного начала. Останній прозовий твір Сейфа ар-Рахбі «عاصفة على جناح متعب» («Буревій на зламане крило») побачив світ у 2023 р. Символічною є назва твору, який є своєрідною квінтесенцією прозового доробку письменника.

У *підрозділі 3.1 Подорож у дитинство у повісті «Зупинки на першому кроці»* розглянуто перший прозовий твір ар-Рахбі з відчутним автобіографічним характером. У центрі оповіді – дитинство хлопця Саада в 60–70-х рр. ХХ ст., на зорі нової оманської державності. Оманське село з його неписаними законами постає художньою моделлю традиційного суспільства, що зазнає суттєвих змін, а еволюція героя корелює з оновленням індивідуальної та загальносуспільної свідомості. Автор, доросла людина з життєвим досвідом, подекуди переходить від оповіді від третьої особи (про хлопчика) до першої – «я», що підтверджує автобіографічність твору, а інколи – до «ми», узагальнюючи досвід покоління й народу.

У першій частині описано раннє дитинство Саада до переїзду із села в портове місто: попри відсутність навіть лікарні, у селі панували згуртованість і взаємодопомога, які, на думку письменника, є основою розбудови держави. У другому розділі йдеться про життя в містах – спершу в маленькому портовому містечку, згодом у столиці Маскаті, куди родина переїхала заради освіти дітей.

В образно-символічному ряді присутні *пустеля, гори, ніч, зірки, птах* –образи, що передають діалог оповідача з предками. *Птах* символізує свободу й рідний дім: як маленький Саад думками лине за океан, так і дорослий письменник на чужині ментально повертається додому. У ліричних відступах ар-Рахбі згадує шлях предків, подаючи їхній досвід як перевірену мудрість поколінь.

У *підрозділі 3.2 Екзистенційні пошуки у творі «Гімн сліпого»* проаналізовано твір Сейфа ар-Рахбі, який побачив світ у 2008 р. В цьому творі спостерігається розмивання межі між епічним і драматичним родами. Він висвітлює екзистенційну проблематику обмеженості вибору, несправедливості долі та невизначеності людського буття.

Твір написаний у формі діалогу двох сліпих. Немає сюжету як такого. Герої обмінюються історіями про своє минуле, повертаючись періодично до сьогодення. Фінал є відкритим. Відсутній список дійових осіб, якими є двоє сліпих. Немає інших координат: не ясно, це одна людина чи дві. Завдяки авторському максимальному узагальненню твір набуває можливості багаторівневої інтерпретації: його можна сприймати як діалог двох людей з непримиренними позиціями та свідомостями, а також як внутрішній монолог однієї особистості (внутрішній конфлікт).

У творі відсутня зовнішня драматична дія, що відповідає тенденції світової драматургії кінця ХІХ–ХХ ст. до зміщення дії у внутрішній план, притаманній «інтелектуальній драмі» Г. Ібсена, М. Метерлінка, Б. Шоу, а також «драмі абсурду», де внутрішня дія абсурдизується через руйнування комунікативних стратегій та принципів інформативності й тотожності. Завдяки максимальному узагальненню та світоглядним рисам «Гімн сліпого» наближається до екзистенційної драми у дусі А.

Камю та Ж.-П. Сартра; якщо для європейського модернізму така традиція давня, то в літературі Сходу вона вперше з'являється в перській новелістиці 20–50-х рр. XX ст. (Садек Хедаят, Бозорг Алаві).

«Гімн сліпого» постає як філософський, символічний, алегоричний і екзистенційний твір, що на символічному рівні відображає одвічні людські блукання у пошуках життєвих шляхів і відповідей на фундаментальні питання буття, чому сприяє деконкретизація імен, подій та простору і часу. У творі простежується стратегія полікультурного діалогу й переосмислення східної та західної традицій: ар-Рахбі створює самобутній твір, що вписується у світовий культурний полілог про сутність людського буття та взаємини людини і світу.

У підрозділі 3.3. Інтелектуальний роман та проблема самотності у творі «Листи кохання і розлуки» розглянуто твір ар-Рахбі у формі переписки оповідача з коханою жінкою, де висвітлено проблеми «самотності у натовпі», розлуки й духовного пошуку, спричинені новими викликами урбанізації – адаптацією до нового середовища, пошуком свого місця та створенням родини в нових умовах.

Повість, видана 2011 р., є прикладом жанрової дифузії, поєднуючи риси щоденника, листування, нарису, автобіографічної повісті та ліричної сповіді. Адресатка-кохана залишається безіменною, без вказівок на дату чи місце; вона відповідає героєві лише короткими, але експресивними віршами в прозі, тоді як його листи значно довші, написані піднесеною ліричною прозою, що передає не лише почуття кохання й туги, а й роздуми про сенс життя.

Оповідач торкається теми міста, яке називає «задушливим», та контрастує арабську й південно-азійську культури через описи природи й побуту, зауважуючи, що мешканці Південно-Східної Азії ближчі до природи. Його спостереження переплітаються зі спогадами й думками коханої – кохання на відстані духовно наповнює обох. Твір завершується відкритим фіналом, що символізує неперервність буття, сили кохання та духовного пошуку.

У підрозділі 3.4. Динаміка людського буття у нарисах «Буревій на зламане крило» розглянуто останню прозову збірку ар-Рахбі, видану в 2023 році. Твір є своєрідним підсумком його прозової творчості. Мова твору багата й витончена, традиційні образи природи переплітаються з описами людських трагедій, причому йдеться вже не про арабський світ чи людство загалом, а про конкретні події останніх років: війни на Балканах, в Сирії, Палестині та Україні, які письменник трактує як вияв неперервного процесу.

Провідними мотивами є *війна* та *шлях*, причому останній набуває нового відтінку: це міграція й переселення через війну чи інші катаклізми. Письменник описує власну подорож Європою (Англія, Франція, Болгарія), де зустрічає економічних мігрантів, біженців і поліцію; романтичні образи природи на контрасті підсилюють враження від людських трагедій. Світ людей уособлюють переселенці, жінки, що втратили близьких, емігранти й діти війни; серед природних образів

домінують *птах, море, риби, вовк, дерево, вітер*. Мальовничі краєвиди контрастують із зображеннями вокзалів та моторошних картин війни.

Структура збірки не організована ані за тематичним, ані хронологічним принципом. Відсутній фінал чи підсумок як такий. Мотиви та образи змінюють один одного і повторюються час від часу, що надає структурі циклічного характеру.

У **Висновках** підсумовано результати дослідження:

1. Творчість письменника не має комплексного наукового відображення в працях арабістів, що зумовило актуальність та наукову новизну цієї дисертаційної роботи, в якій досліджено аксіологічну парадигму творчості митця, виявлено імагологічні константи його творів та стрижневі мотиви, проаналізовано їх структуру та функції, висвітлено її жанрову специфіку. Поетичний і прозовий доробок Сейфа ар-Рахбі досліджено в контексті діалогу з арабською літературною традицією та її переосмислення автором.

Сейф ар-Рахбі є представником сучасної оманської літератури, яка, в свою чергу, географічно та історично належить до культурного простору країн Перської затоки. Починаючи з 70-х років XX століття, помітна активізація літературного процесу в його аксіологічних і естетичних пошуках. Протягом останніх десятиліть інтерес до регіону та його літератури зростає, в результаті чого зросла кількість праць на цю тему. Однак на сьогоднішній день сучасна література Оману потребує глибшого наукового осмислення.

2. Твори письменника сповнені глибоких філософських роздумів і підіймають найважливіші питання людського буття, його сенсу, поступу й динаміки. Сейф ар-Рахбі розмірковує над перспективами розвитку сучасного арабського суспільства і світу загалом. Найвищою цінністю для нього є життя, символом якого є природа. Її велич і незламність протиставляється війні та руйнуванням, які влаштовує людство.

В його творах висвітлюються проблеми: *формування особистості та пошуку людиною життєвого шляху, долі батьківщини* («Зупинки на першому кроці»), *народження і смерті, свідомості, волі, вибору, існування, справедливості/ несправедливості* («Гімн сліпого»), *кохання, духовного пошуку людини та всього людства, війни та миру, історичного процесу, взаємодії цивілізацій* («Листи кохання і розлуки»).

Творам Сейфа ар-Рахбі властивий автобіографізм, що зумовив специфіку ліричного суб'єкта, який у прозі постає як герой-оповідач або автор-оповідач («Зупинки на першому кроці», «Безсоння пустелі», «Листи кохання та розлуки»). Особливо чітко це простежується в «Зупинках на першому кроці» та «Листах кохання і розлуки» – фактично вся проза ар-Рахбі, крім «Гімну сліпого», має виражений автобіографічний характер. Проте якщо в «Листах кохання...» відтворюється світосприйняття дитини та еволюція її свідомості, то в «Зупинках...» розгортається рефлексія вже досвідченої, сформованої людини.

У «Зупинках на першому кроці» оповідь ведеться від третьої особи (юний Саад), однак у фрагментах, особливо в третій, останній частині, з'являється «я»

–оповідач від першої особи однини, що свідчить про подвійну роль автора як оповідача і героя твору (на підтвердження цього в першому розділі подано короткий нарис біографії ар-Рахбі за матеріалами його інтерв'ю).

У «Зупинках...» та «Листах кохання...» посилюється ліричне звучання й алегоричний зміст, важливу роль відіграють спогади: у «Зупинках...» вони структурують твір, у «Гімні сліпого» повертають героїв до реального світу, у «Листах кохання...» спонукають до листування з коханою, а у «Буревії...» оповідач змальовує ідеалізовані пейзажі на тлі катаклізмів, створюючи контраст між світом природи та людей. У поезії спогади надають ностальгійного звучання думкам ліричного суб'єкта, хоча загалом для поетичних творів ар-Рахбі властиве тепле звучання.

3. Творам ар-Рахбі властива глибока символічна наповненість. Тексти насичені образною символікою, яка має джерело в традиції. Помітне використання та творче переосмислення символів, властивих класичній арабській літературі (пустелі, перестанків, війна та ін.), а також універсальних загальнолюдських символів (*птаха, рідного дому, дороги, берега, човна, води, моря, скелі, сонця та ін.*) з тенденцією до розширення семантики.

Помітні: творче переосмислення традиційної образності, тенденція до розширення символічної наповненості та універсальної образності, стратегії поглиблення індивідуально-авторського начала і водночас кореляції з загальносвітовим культурним контекстом. Так, образи природи рідного краю у зображенні ар-Рахбі ніколи не подаються у статиці, вони сповнені динаміки, що корелює з вітальним початком самого життя й суголосно динаміці роздумів і почуттів ліричного суб'єкта. Письменник, звертаючись до традиційних образів природи (*вітер, пустеля, сад, птах/птахи, верблюд, вовк, лисиця та ін.*), творчо переосмислює їх, розширюючи в індивідуально-авторському ключі спектри символічних значень, пов'язуючи зображувану природу як з рідною домівкою, батьківщиною, так і – завдяки принципам деконкретизації та узагальнення – з загальносвітовим культурним простором в усвідомленні морально-філософських проблем буття й Універсуму.

4. Серед мотивів прози та поезії Сейфа ар-Рахбі можна виділити такі: *мотив батьківщини, шляху, подорожі, розлуки та повернення, кохання.*

У поезії Сейфа ар-Рахбі основним є мотив *батьківщини* в таких іпостасях, як країна дитинства, рідний дім, місце, що поєднує автора з коханою жінкою, як власне коріння та дім предків.

Лейтмотивом творчості Сейфа ар-Рахбі є *батьківщина*. В його рамках можна виділити мотиви *повернення* (до країни дитинства, до рідного дому, до коханої жінки), *шляху і подорожі* (пошук свого призначення та місця в світі, пошук людством свого шляху, еміграції), *розлуки* тощо.

Лейтмотив батьківщини постає у таких різновидах, як:

- ідеалізована країна дитинства, куди автор ментально повертається (повість «Зупинки на першому кроці», поетична збірка «رجل من الربع الخالي» («Чоловік із ар-Руб аль-Халі», 1993). Така інтерпретація батьківщини властива ранньому періоду творчості поета (від початку 80-х до середини 90-х рр. XX ст.);
- всі арабські країни разом, так звана «الوطن العربي» («арабська батьківщина»), як культурно-історична єдність, наприклад у збірках «الصيد في الظلام» («Полювання у темряві», 1999), «من بحر العرب إلى بحر لاصين» («Від Аравійського до Китайського моря», 2007);
- земля предків-коріння поета, з якої ар-Рахбі черпає натхнення, як-от у збірках «رأس المسافر» («Голова мандрівника», 1986), «قطارات بولاق الدكرور» («Потяги до Булака», 2002).

У всіх прозових творах центральним постає *мотив шляху* у варіаціях: *мандрів-подорожей, повернення до рідного дому, батьківщини, власного коріння* («Зупинки на першому кроці»); *мандрів-блукання, пошуків сенсу людського буття* («Гімн сліпого»); *шляху – духовного пошуку особистості й людства загалом* («Листи кохання та розлуки»); *втечі та поневірянь* («Буревій на зламане крило»).

5. Часу і простору у творах Сейфа ар-Рахбі (як поезії, так і прозі) властиві такі риси, як *абстрактність, посилення умовності та узагальнення* (відсутність часових координат), *циклічність* (зміна пір року, миру та війни тощо), *відкритість* (відкриті простори: море, океан, пустеля тощо), *історичність* (образи предків), наявність реального та ілюзорного часу і простору (як-от у творі «Гімн сліпого»), численні ретроспективи (ментальне повернення до батьківщини, коханої жінки, рідного дому). Композиційно всі прозові твори завершуються *відкритим фіналом*, який набуває символічного значення нескінченності людських пошуків і ширше – буття.

6. Поезію Сейфа ар-Рахбі не можна чітко розділити за тематикою та жанровими формами, тому не є можливим виокремити види лірики у його творчості. Жанрово-тематичний симбіоз творчості ар-Рахбі демонструє, що поезія ар-Рахбі виходить на рівень діалогу не лише з арабською, а й світовою літературною спадщиною. Вона є синтезом традиції та новацій як у питанні форми, так і образно-символічного наповнення. Поет відходить від класичної арабської метрики, його поезія – це вірш у прозі. Однак діалог з класикою простежується у використанні та творчому переосмисленні традиційних образів і символів (*дороги, пустелі, рідного дому, жінки, батьківщини* тощо). Узагальненим постає образ коханої жінки, ар-Рахбі робить акцент на її духовності, натомість в його поезії практично відсутні її портретні характеристики.

Проза ар-Рахбі виявляє тенденцію *синтезу літературних родів та жанрових дифузій*: епічного та ліричного («Зупинки на першому кроці», «Листи кохання і розлуки»), епічного й драматичного («Гімн сліпого»).

Прозі ар-Рахбі притаманний ліризм та глибока рефлексія. У прозові фрагменти вплітаються вірші, що також є впливом арабської традиції. Наприклад, повість «Зупинки на першому кроці» починається і закінчується віршем. Таким чином,

поезія у творі виконує роль «обрамлення», що є характерним для літератур Близького Сходу. У повісті «Листи кохання і розлуки» ліричний суб'єкт та його кореспондентка переписуються віршами. Драма «Гімн сліпого» тяжіє до ліризму більше, ніж до нарації. У повісті «Безсоння пустелі» записи з щоденника ліричного суб'єкта перегукуються з нарисами і роздумами про сучасний Оман.

Можна сказати, що ар-Рахбі – ліричний прозаїк. Всі його прозові твори, за винятком «Гімну сліпого», мають ностальгічний характер. Особливим ліризмом відзначається повість «Листи кохання та розлуки». Роздуми героя-оповідача, його переписка з елементами ліричної сповіді та нариси переплітаються з віршами.

7. Найбільш визначною рисою сучасної літератури Оману загалом та творчості Сейфа ар-Рахбі зокрема є творче переосмислення традиції, тому для її аналізу необхідно враховувати канони класичної арабської літератури. Творчий діалог з традицією у ар-Рахбі – це анімація традиційних образів та їх інтерпретація, тенденція до розширення символічної наповненості та універсальної образності, стратегії поглиблення індивідуально-авторського начала і водночас кореляції з загальносвітовим культурним контекстом, діалог східної та західної літератур.

Погляди Сейфа ар-Рахбі часто розходяться з доктриною традиціоналістів. Як наслідок, більшість його творів були видані в Західній Європі та Лівані. Беззаперечний авторитет ар-Рахбі як талановитого журналіста визнали навіть його опоненти. Підтвердженням цього є популярність оманського літературознавчого журналу «Нізуа», головним редактором якого є ар-Рахбі. На сторінках журналу друкуються твори арабських та західноєвропейських (з перекладом на арабську мову) авторів та критичні статті. Окрім того, ар-Рахбі отримав почесну премію Султана Кабуса в галузі культури та літератури.

Твори Сейфа ар-Рахбі вирізняються своєю поліфонічністю та полікультурністю, відображаючи загальнолюдські цінності, присутні у всіх культурах світу. Вони є синтезом традицій арабської класики та сучасності, діалогом Сходу і Заходу.

Перспективою використання результатів роботи та продовження її наукового осмислення є комплексне дослідження аксіологічних домінант сучасної поезії та прози Оману, і надалі – країн Перської затоки.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях України:

1. Журавська Н.В. «Чоловік із Руб-аль-Халі» - творчий портрет сучасного оманського поета Сейфа Ар-Рахбі. *Східний світ*. 2010. №2. С. 166-175
2. Журавська Н.В. «Шукаю тінь жінки, що тіні не має» - інтимна лірика Сейфа Ар-Рахбі. *Східний світ*. 2010. №3. С. 173-179
3. Журавська Н.В. Національний вимір поезії Сейфа ар-Рахбі: тема війни. *Східний світ*. 2012. №3. С. 76-79.

4. Журавська Н.В. Повість Сейфа ар-Рахбі “Зупинки на першому кроці”: проблематика та поетика. *Східний світ*. 2013. №1. С. 29-40.

5. Журавська Н.В. The image of woman in the poetry of Seif ar-Rahbi: artistic and axiological aspect: *Закарпатські філологічні студії*. - 2025. - №39 Т 2. с. 216-221. http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/39/part_2/37.pdf

Статті в наукових виданнях іноземних держав:

6. Zurawska N. Formation of modern literature Oman. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2025. № 1 (69). P. 63-68. <file:///Users/nataliazurawska/Downloads/12.pdf>

Додаткові публікації:

7. Журавська Н.В. Граматичні та лексичні трансформації як засіб перекладу сучасної арабської поезії (на прикладі творів Сейфа Ар-Рахбі). *Східний світ*. 2010. №1. С. 106-113

8. Журавська Н.В. Арабський вимір поезії Сейфа Ар-Рахбі: проблема адаптації для українського читача. *XIV Сходознавчі читання А. Кримського*. Тези доповідей. Київ, 2010. С. 102-104

9. Журавська Н.В. Діалоги Сейфа ар-Рахбі «Гімн сліпого»: екзистенційний характер твору (до питання філософської концепції нової арабської літератури. Збірник наукових статей до ювілею Ю.М. Кочубея «Схід і діалог цивілізацій». Київ. 2012. С. 93-105.

10. Zurawska N. *Image of modern Oman in Sajf ar-Rahbi's poetry* in: „Islamic World from Maghreb til Caucasus”, M.Klimiuk, A. Raszewska. Warsaw. 2013. P. 143-154.

АНОТАЦІЯ

Журавська Н. В. Аксіологічні та художні домінанти творчості Сейфа ар-Рахбі. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.04 – «Література зарубіжних країн». Київський національний університет імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2026.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню аксіологічних та художніх домінант творчості сучасного оманського письменника Сейфа ар-Рахбі. На матеріалі 9 поетичних і 5 прозових збірок арабською мовою проаналізовано художній світ митця, його аксіологічну парадигму, систему образів, провідні мотиви, особливості художнього часу і простору, жанрову специфіку та взаємодію традиційних і новаторських елементів у контексті діалогу з арабською і світовою культурними традиціями.

У роботі систематизовано сучасні дослідження новітньої арабської літератури країн Перської затоки та визначено місце творчості Сейфа ар-Рахбі в сучасному

літературному процесі. Встановлено, що визначальною рисою його творчості є творче переосмислення традиції, поєднане з відкритістю до міжкультурного діалогу. З'ясовано специфіку ліричного суб'єкта, якому властиві автобіографізм, філософічність та прагнення до універсалізації людського досвіду.

Дослідження виявило провідні мотиви творчості письменника: батьківщини, шляху, подорожі, повернення, розлуки та кохання. Особливе місце посідає мотив батьківщини, що постає як простір особистої пам'яті, культурно-історичної спадщини та загальноарабської єдності. Проаналізовано систему традиційних і універсальних символів, зокрема образи пустелі, дороги, дому, моря, човна, сонця та птаха, які набувають розширеного символічного значення.

Встановлено, що поезія Сейфа ар-Рахбі тяжіє до форми вірша у прозі та характеризується синтезом тем і образів. Прозові твори письменника демонструють тенденцію родового синтезу: поєднання епічного, ліричного й драматичного начал, а також виразний ліризм і ностальгійний характер. Аналіз аксіологічних та художніх домінант творчості Сейфа ар-Рахбі підтверджує її вагоме значення для вивчення сучасної арабської літератури країн Перської затоки та окреслює перспективи подальших досліджень літературного процесу регіону.

Ключові слова: *творчість Сейфа ар-Рахбі, сучасна арабська література країн Перської затоки, сучасна арабська проза, сучасна арабська поезія, вірш у прозі.*

SUMMARY

Zhuravska N. V. Axiological and artistic dominants of Saif al-Rahbi's work. – Manuscript.

Thesis for the Scientific Degree of Candidate of Philology: Specialty 10.01.04 – Literature of Foreign Countries. – Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2026.

The dissertation is devoted to a comprehensive study of the axiological and artistic dominants in the works of the contemporary Omani writer Saif al-Rahbi. Based on the analysis of nine poetry collections and five prose books written in Arabic, the research explores the writer's artistic world, axiological paradigm, imagery, dominant motifs, chronotope, genre specificity, and the interaction between tradition and innovation. The poetic and prose works of Saif al-Rahbi are examined as an integral artistic system and within the broader context of dialogue with Arab and world literary traditions.

The study systematizes current research on modern Arabic literature, particularly that of the Gulf region, and establishes Saif al-Rahbi's place in the contemporary Arab literary process. Special attention is given to Omani literature, an underexplored field still requiring broader scholarly interpretation and translation from the original Arabic. The dissertation shows that one of al-Rahbi's most distinctive features is his creative reinterpretation of literary tradition combined with openness to intercultural dialogue between Eastern and Western cultural models.

The dissertation emphasizes the reception of Saif al-Rahbi's works in the international literary context. It demonstrates the growing scholarly and artistic interest in contemporary Omani literature beyond the Arab world. The study combines axiological, imagological, and genre-oriented perspectives, which enables a more nuanced interpretation of his artistic system and contributes to the development of modern Arabic literary studies within global humanities research.

The research identifies the specific features of the lyrical subject, characterized by autobiographical elements, philosophical reflection, and a tendency toward the universalization of human experience. Al-Rahbi's texts address fundamental issues of human existence, including identity formation, spiritual quest, homeland, love, war and peace, justice, historical memory, and the interaction of civilizations. Particular attention is paid to the representation of time and space, which are characterized by abstraction, cyclicity, openness, retrospection, and the coexistence of real and imaginary dimensions.

The dissertation reveals the central motifs of al-Rahbi's works, including homeland, journey, travel, separation, return, and love. The motif of homeland functions as a leitmotif encompassing personal memory, cultural heritage, and the idea of a shared Arab homeland. The study also analyses a rich system of traditional and universal symbols, such as the desert, road, home, sea, boat, sun, and bird, whose meanings are expanded through individual artistic reinterpretation.

The research demonstrates that al-Rahbi's poetry takes the form of prose poetry and is characterized by thematic and generic hybridity. His prose displays a tendency toward genre diffusion and the synthesis of epic, lyrical, and dramatic elements. The dissertation concludes that Saif al-Rahbi's works represent an important phenomenon in contemporary Gulf literature, combining traditional and innovative artistic strategies while reflecting universal human concerns. The results of the study contribute to a deeper understanding of modern Omani and Gulf literature and provide a basis for further research in this field.

Keywords: *Saif al-Rahbi's works, contemporary Arabic literature of the Gulf region, contemporary Arabic prose, contemporary Arabic poetry, prose poetry.*